

Pædagogisk læreplan

Dagtilbud:

Dato: 04. marts 2020

Den styrkede pædagogiske læreplan

Indledning

Alle dagtilbud i Danmark skal udarbejde en skriftlig pædagogisk læreplan med afsæt i bestemmelserne i dagtilbudsloven. Denne skabelon til den styrkede pædagogiske læreplan er udarbejdet i en arbejdsgruppe bestående af dagtilbudsledere, BUPL, FOA, De selvejende dagtilbud, områdechefer og forvaltningen.

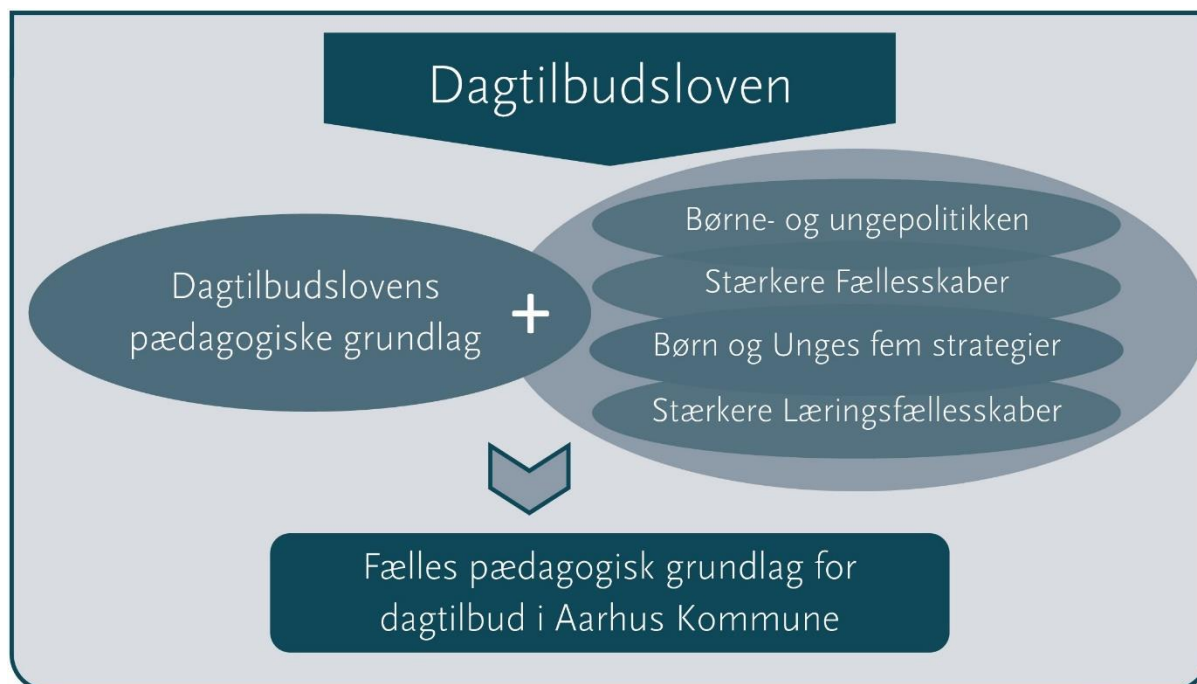
Skabelonen er en hjælp til at indfri de krav, der i lovgivningen stilles til den skriftlige pædagogiske læreplan, og er det redskab, som dagtilbuddene i Aarhus Kommune skal bruge til at udarbejde den pædagogiske læreplan.

Det er afgørende, at den styrkede pædagogiske læreplan udarbejdes i og tilpasses en lokal kontekst, så den bliver rammen for al pædagogisk arbejde i dagtilbuddet og et pædagogisk redskab, der understøtter det pædagogiske personales og ledelsens arbejde med at skabe gode pædagogiske læringsmiljøer for børnene. Læreplanen skal samtidig være med til at understøtte sammenhængen i tilbuddene til børnene, de unge og deres familier i lokaldistrikterne.

Temaerne i skabelonen er beskrevet ud fra det fælles pædagogiske grundlag for dagtilbud i Aarhus Kommune. Det pædagogiske grundlag tager afsæt i dagtilbudslovens formuleringer og vores lokale børne- og ungepolitik, 0-18-årsperspektivet, strategier mv.

Oktober 2018

Ministeriets intention med den pædagogiske læreplan er, at:

"... dagtilbuddets pædagogiske læreplan med udgangspunkt i de centrale elementer fra det pædagogiske grundlag og med udgangspunkt i de pædagogiske mål og indholdsbeskrivelser af læreplanstemaerne skal fungere som et pædagogisk redskab, der via korte relevante pædagogiske overvejelser, refleksioner og eksempler skal skabe en klar fælles retning for det pædagogiske arbejde, der foregår i dagtilbuddet, herunder sikre at den intenderede pædagogik er til stede hele dagen og i alle aktiviteter, rutiner med børnene m.v."

Ministeriets samlede beskrivelse af rammer for den pædagogiske læreplan er beskrevet i: **"Den styrkede pædagogiske læreplan – rammer og indhold"**, der kan findes på: www.emu.dk/omraade/dagtilbud under overskriften "Den styrkede pædagogiske læreplan".

Udarbejdelse af den pædagogiske læreplan

Inden den pædagogiske læreplan udarbejdes, skal der lokalt i dagtilbuddet tilrettelægges en proces for, hvordan den udarbejdes, hvem der inddrages hvornår, hvordan der arbejdes med den og overvejelser

om, hvordan arbejdet med den evalueres. Til at understøtte den proces har Børn og Unge udarbejdet en procesvejledning, der kan bruges som ramme for arbejdet.

Selve skabelonen til udarbejdelsen af den styrkede pædagogiske læreplan er bygget op, så der for hvert tema er en rammesættende tekst fra det fælles pædagogiske grundlag for dagtilbud i Aarhus Kommune. Herefter følger et skrivefelt med en vejledning til, hvad der skal være fokus på og forslag til tre refleksionsspørgsmål, der kan bruges som afsæt for drøftelser, dagtilbuddets beskrivelse af temaet og systematisk refleksion og evaluering.

Indholdet er:

1. Børnesyn
2. Dannelse og børneperspektiv
3. Leg og børnefællesskaber
4. Det pædagogiske læringsmiljø hele dagen
5. Læring og de seks læreplanstemaer
6. Børnemiljø
7. Børn i udsatte positioner
8. Forældresamarbejde
9. Inddragelse af lokalsamfundet
10. Sammenhæng med børnehaveklassen
11. Ledelse
12. Pædagogisk personale
13. Dokumentations- og refleksionspraksis
14. Evaluering

1. Børnesyn

Det at være barn har en værdi i sig selv, og i børnelivet skal der være plads, tid og ro til at være barn. Udgangspunktet er, at alle børn trives og udvikler sig, når de har passende udfordringer, ser mening og oplever anerkendelse og social samhørighed i forpligtende, rummelige og givende fællesskaber.

Beskrivelse af, hvordan det grundlæggende børnesyn kommer til udtryk hos os.

Forslag til refleksionsspørgsmål:

- Hvordan understøtter vi organisatorisk, at børnene i vores dagtilbud oplever nærhed, omsorg og anerkendende relationer?
- Hvordan understøtter vi, at alle børn oplever social samhørighed?

- Hvordan arbejder vi for, at vores børnesyn altid er afsæt for vores praksis?
- ...

Børnehavens vigtigste værdier er tryghed, omsorg og anerkendelse. Vi ser det enkelte barn som et unikt menneske, som skal anerkendes. Vi møder barnet med gensidig respekt, omsorg, engagement samt tro på, at alle mennesker har samme værd og er noget særligt.

Børn udvikles forskelligt ud fra deres særlige forudsætninger, derfor tager vi individuelle hensyn. Det er væsentligt, at barnet får plads og muligheder, så dets selvværd og tro på egne handlinger kan styrkes. Vi skaber plads og rum, hvor barnet mødes af troværdige voksne, der ser muligheder fremfor begrænsninger. Derved sikres barnet optimale udviklingsbetingelser.

Vi giver barnet den plads, tid, frihed og forståelse, - og de legemuligheder, udfordringer og opfordringer, som det enkelte barn har brug for til at lære sig selv, de andre og verden at kende. Vi motiverer børnene til at være undrende og undersøgende. Vi skærper deres nysgerrighed, fantasi og opfindsomhed. De skal have mulighed for at udvikle empati for andre, udtrykke og tale om følelser, lytte og forstå andres følelser. Børnene skal opmuntres til at hjælpe hinanden i fællesskabet.

Barnets udvikling bør ses i en helhed. Børn skal have lov at være børn og legen er den centrale del i børnenes hverdag. Samtidigt vægter vi højt at understøtte barnets kompetenceudvikling indenfor barnets alsidige personlige udvikling, sociale kompetencer, kommunikation og sproglige udvikling, krop, sanser og bevægelse, oplevelse af natur, udeliv og science, kulturelle udtryksformer, æstetik og fællesskaber.

Organisatorisk er vores børnehave inddelt i to grupper, så alle børn har et fast tilhørsforhold til en stue, stuens børn og personale. Her opbygges den primære tryghed og kontakt for barnet. Da vi er et lille hus, arbejder vi samtidigt på at styrke relationerne på tværs af grupperne. Da vi er få ansatte, vil børnene dog hurtigt opnå at kende alle personaler i børnehaven godt. For os er det vigtigt, at der altid er faste kendte voksne i børnehaven, med faste morgenrutiner, så børnene er trygge ved at blive afleveret.

I løbet af dagen inddeler vi børnene i mindre grupper, både ved aktiviteter, leg, spisning m.v., for at skabe grobund for at opbygge tætte relationer til de enkelte børn, for at skabe tid til nærvær og fordybelse og for at skabe ro om de aktiviteter/lege vi har gang i, så der er tid til læring og udvikling og så børnene trives bedst muligt. I vores planlægning sørger vi for at udnytte personalets forskellige interesseområder og kompetencer bedst muligt. Alle ansatte har bl.a. faste ansvarsområder.

Både til vores middagssamlinger og i vores fællesaktiviteter, herunder også i vores storbørnsgruppe arbejder vi meget med inklusion. F.eks. ved at snakke om følelser, hvad det vil sige at være gode venner, ved at snakke om konflikter eller ved at arbejde med førstehjælp. Vi anerkender

børnene for dem de er, spejler dem og giver dem samtidigt nye handlemuligheder og stopper dem, når f.eks. legen går i hårdknude.

Vi tager løbende børnene op, når vi reflekterer og evaluerer, både på stuemøder og personalemøder, for at sikre at børnenes trivsel er i fokus og for at sikre at alle børn har mulighed for at indgå i givende relationer med både børn og personale i institutionen.

Når vi tilrettelægger vores pædagogiske praksis, er det altid med udgangspunkt i vores børnesyn, da vores grundværdier er af stor betydning for os. Vi bruger vores forældrebestyrelse til at spejle os i, om vi efterlever vores værdier og vores børnesyn. Stærkere læringsfællesskaber har bl.a. været med til at tage pulsen på og skærpe vores opmærksomhed på vores børnesyn og hvordan vi efterlever det bedst muligt.

2. Dannelse og børneperspektiv

Børn skal føle sig set og forstået og opleve at have en demokratisk stemme. Børn skal være aktive medskabere af deres egen læring og udvikling inden for rammer, som de voksne har ansvaret for. Der skal lyttes til børnenes oplevelse af, hvordan det er at være i dagtilbud. Hvordan er deres oplevelse af, om de mestrer, kan finde mening og hører til? Børns oplevelse af indflydelse er en tidlig del af deres dannelsesproces og af udviklingen af demokratisk forståelse.

Beskrivelse af, hvordan vi sikrer børnenes ret til medbestemmelse og understøtter deres tiltagende mestring af eget liv.

Forslag til refleksionsspørgsmål:

- Hvad forstår vi ved børnenes eget perspektiv og deres ret til medbestemmelse?
- Hvordan arbejder vi konkret med at få børnenes stemme frem?
- Hvordan får vi konkret anvendt børnenes perspektiver i vores pædagogiske læringsmiljøer?
- ...

Børn som voksne inspirerer hinanden. Som voksne har vi ofte meget for med børnene, men i vores iver efter at udmønte vores ideer i praksis, er det vigtigt, at vi også tager os god tid til at lytte til det enkelte barn og til børnegruppen generelt og prøve at forstå deres tanker og motiver. Vi skal vise interesse for børnenes gøren og laden, spørge ind, til det der optager barnet, sætte os ind i de legeuniverser og interesser, der lever i børnegruppen. Vi skal tage deres udsagn og ideer alvorligt og sørge for at få sat handling på deres ideer, så børnene kan se, at ideerne kommer til at

udfolde sig i praksis i hverdagen i børnehaven. Børnene skal være medskabere og deres perspektiv skal fuldt anerkendes på lige fod med den voksne. Det er bl.a. i børnehaven, at vi skal have øje for at understøtte børnene i at indgå i demokratiske processer, øve dem i, at det nogle gange er deres ideer, der bliver effektueret og andre gange lære dem, at deres ideer må vige, for at andre kommer til. F.eks. kan vi stemme om valg af hvilken historie, der skal læses højt ved eftermiddagsmadpakken.

For at dette kan lade sig gøre er det en forudsætning, at børnene mødes af troværdige voksne, der omgås børnene med tillid og respekt, minimerer skæld ud, så børnene ikke føler sig usikre på de voksne. Dermed ikke sagt, at børnene skal anerkendes for alt hvad de gør, men de skal møde anerkendelse på deres følelser og skal kunne spejles i dem.

Vi skal være opmærksomme på, at ideerne og initiativerne også udspringer af lege, voksenstyrede initiativer eller børnenes private oplevelser og referencer. F.eks. kan det være naturligt at snakke om døden, hvis et barn har mistet en bedsteforælder, hvis barnet viser åbenhed over for dette. Eller snakke om emner relateret til forældrenes arbejdsområde.

Vi kan mange gange her og nu anvende børnenes initiativer og feedback i vores pædagogiske læringsmiljøer, nogle gange kræver det dog lidt planlægning. Ofte kan nettet/google eller bøger være med til at afklare, undersøge og inspirere og få tanker gjort til handling. Et ønske fra børnene om f.eks., at holde pyjamasparty, kan let planlægges og afholdes, mens det stadig er en frisk ide i børnenes erindring.

Når vi udvikler på børnenes ideer og er med til at forme dem, er det vigtigt, at vi ikke altid tager udgangspunkt i, at den voksne initiativer er de rigtige, men at vi er opmærksomme på, at børnenes udlægninger og handlemåder kan være lige så rigtige. Det kan være svært, som personale, og derfor er refleksion og evaluering i sådanne forløb vigtige på stue- og personalemøder, hvor vi får mulighed for at kigge på såvel vores eget som børnenes initiativ og bidrag.

3. Leg og børnefællesskaber

Fællesskaber udgøres af dem vi er, og det vi laver sammen. Alle børn i dagtilbud skal være en værdsat del af et fællesskab, og fællesskaberne skal have noget at byde på for alle børn.

Børns leg er grundlæggende for deres sociale og personlige læring og udvikling, og legen har en værdi i sig selv. Leg betyder både børns spontane leg på deres helt egne præmisser, og den leg, der igangsættes, rammesættes og eventuelt understøttes af de voksne omkring børnene.

Leg, læring, udvikling og dannelse sker i børnefællesskaber, som de voksne sætter rammerne for. Dagtilbuddets hverdag skal skabe rum til at børn kan indgå i både kendte og nye relationer på tværs af alder, køn og kultur. Det er det pædagogiske personale og ledelsens opgave at skabe balancen mellem individ og fællesskab i dagtilbuddet.

Beskrivelse af den pædagogiske praksis, som understøtter udvikling af både børnefællesskaber og det sociale rum, hvor det enkelte barn lærer og udvikler sig. Beskrivelsen skal både omhandle børnegruppen på dagtilbudsniveau og de forskelle, der kan være afdelingerne imellem, samt børnegruppen i alderen 0-2 år og børnegruppen i alderen 3-6 år.

Forslag til refleksionsspørgsmål:

- Hvordan kan vi arbejde med, at dagtilbuddets børnefællesskaber understøtter alle børns udvikling af gåpåmod og integritet, giver plads til legen og til i legen at afprøve forskellige roller og positioner?
- Hvad er vores opgave og ansvar, når vi etablerer børnefællesskaber, hvor børn kan lege og udvikle sig selv i samspil med andre?
- Hvordan sikrer vi, at alle børn på tværs af køn, kultur, og alder har lige muligheder, er en del af fællesskabet, og at de oplever, de har medbestemmelse?
- ...

Legen er den aktivitet, der fylder mest i børnehaven. Den rummer en mangfoldighed af læreprocesser. Børnene lærer at forhandle med andre børn, lærer at lytte og indordne sig efter hinanden samtidigt med, at legen styrker deres fantasi.

Legen lever hele dagen. Legen har mange udtryksformer, den kan både være skabt og tilrettelagt af børnene selv, men den kan også være støttet eller styret af den voksne. Gennem legen udvikles børnene og via legen gør børnene erfaringer, både i forhold til sig selv og i forhold til hinanden.

Vi skelner mellem tre typer af leg: Det er personalets opgave at have alle tre typer for øje.

- Børnenes egen fri leg
- Voksenstøttet leg
- Voksenstyret leg

Børnenes egen fri leg:

De fleste børn er rigtig gode til at lege. I hverdagen ser vi, at de sammen skaber lege og udvikler dem i fællesskab, bygger ovenpå hinandens ideer og bruger deres fantasi flittigt. De øver sig i at lege, i at afkode hinanden, hjælpe hinanden og i at hente hjælp, når der er brug for det. F.eks. når de bygger huler i pudrummet eller leger med magneter og bygger høje tårne eller når de klæder sig ud.

Voksenstøttet leg:

I andre situationer går den voksne ind som medspiller i legen og er måske med til at vise, hvordan legen kan drejes lidt/tillempes, hvis den går i hårdknude, her har børnene brug for konkrete anvisninger og input til at fastholde og udvikle legen. Den voksne kan også være med til at tilføje nye dimensioner til legen og dermed være med til at nære børnenes fantasi. Bl.a. ved at den voksne går ind og deltager i de initiativer, der udspringer fra børnene.

Voksenstyret leg:

Den voksne tager teten. Den voksne sætter lege i gang, der kan være med til f.eks. at styrke gruppen, f.eks. i forhold til at have fokus på gruppens sociale sammenhold. Det kan også være enkelte børn, der måske har brug for at lære at lege i samspil med andre, hvis dette er svært, hvor det kan være nødvendigt, at den voksne helt konkret i detaljen, må give anvisninger på, hvordan barnet kan øve sig i at lege med andre. Det sidste gør sig også gældende, for de børn vi modtager med særlige udfordringer.

Når vi i hverdagen inddeler børnene i mindre grupper, evaluerer vi løbende på, hvordan gruppesammensætningerne fungerer, og justerer og afprøver nye konstellationer, så børnene prøver at være i mange forskellige gruppesammenhænge. Vi har fokus på at sammensætte børnene, så de indgår i gruppesammenhænge hvor de trives og udvikles bedst muligt.

Børn er forskellige. Mange børn kan f.eks. ved vores middagssamlinger enten alene eller flere sammen, vise interesse eller komme med ideer til emner, lege, problematikker eller ideer, der optager dem. For andre børn kommer dette mere til udtryk, når vi som personale f.eks. sidder med barnet alene eller i en gruppe. Derfor er det vigtigt at have fokus på børnenes forskelligheder også i disse sammenhænge.

Ved at give børnene så mange muligheder som muligt, for at kunne inddrages i mindre grupper både i leg og i voksenskab/voksenstøttede aktiviteter, skaber vi større mulighed for, at det enkelte barn kan komme på banen, blive lyttet til og indgå i samarbejde og leg med andre, så alle børn bliver set og hørt og får mulighed for at være medbestemmende på det, der foregår i børnehaven. Både i relationerne og i legen. Dette har vi bl.a. et ekstra fokus på, om morgenen, når børnene begynder at møde ind og igen om eftermiddagen, efter eftermiddagsmadpakken, hvor der er øget fokus på legen.

4. Det pædagogiske læringsmiljø hele dagen

Det pædagogiske læringsmiljø er rammen for børns trivsel og læring og indeholder mange af de andre aspekter beskrevet i skabelonen.

Det pædagogiske læringsmiljø i dagtilbud skal være til stede hele dagen fra modtagelsen om morgenen til de sene eftermiddagstimer. Det pædagogiske læringsmiljø skal blandt andet give barnet mulighed

for at eksperimentere og bruge fantasien, lege forskellige og udviklende lege og bruge både emotionelle, sociale og kognitive kompetencer.

I arbejdet med børn i dagtilbud er fokus på at skabe pædagogiske læringsmiljøer, der ud fra et helhedssyn understøtter trivsel, læring, udvikling og dannelse for alle børn. Det kræver viden, der med afsæt i faglig refleksion med kollegaer og ledelse, skal bruges til at udvikle stærkere pædagogiske læringsmiljøer for børnene og stærkere læringsfællesskaber for de professionelle.

Beskrivelse af det pædagogiske læringsmiljø og den intendede pædagogik, som skal være til stede hele dagen og i alle rutiner og aktiviteter, både de planlagte vokseninitierede aktiviteter og børnenes spontane leg og aktiviteter. Beskrivelsen skal både rumme miljøet i børnegruppen på dagtilbudsniveau og de forskelle, der kan være afdelingerne imellem, samt børnegruppen i alderen 0-2 år og børnegruppen i alderen 3-6 år.

Forslag til refleksionsspørgsmål:

- Hvad kendetegner et pædagogisk læringsmiljø, hvor der er fokus på udvikling af børnenes kompetencer gennem hele dagen?
- Hvordan udvikler vi de daglige rutiner, så de bliver en del af det samlede pædagogiske læringsmiljø og understøtter læreplanstemaerne?
- Hvordan tager vi skridtet videre fra intendede pædagogik til konkret udførelse i praksis?
- ...

Læring og udvikling

I det moderne samfund mødes vi med krav om livslang læring. Vi taler om læring fra vugge til grav. Og læring er selvfølgelig helt central i de pædagogiske læreplaner. Men hvornår og hvordan udvikler vi os og lærer? For at barnet udvikler selvværd, skal det understøttes ved affektive afstemninger, spejling og imitation. Et barn, der oplever at blive fulgt på sine initiativer og blive positivt bekræftet vil øge sin selvtillid og selvstændighed, udvikle vitalitet og få lyst til nye udfordringer. Barnet er helt afhængigt af positiv kontakt til voksne på barnets præmisser for at aktivere og konstruktive udviklingsprocesser.

Overgangene mellem udvikling og læring er glidende. Læring kan ses som et menneskes bestræbelse på:

- Refleksion – at begribe verden
- Handling – at agere og kunne i verden
- Identitet – at blive sig selv i verden

Læring er en dynamisk proces, hvor nye erkendelser/forståelser virker tilbage på det tidligere forståede. Børn lærer af hinanden og af voksne, ligesom voksne lærer af børnene.

Læring i småbarnsalderen kan ses i et dobbeltperspektiv: barnet lærer gennem leg med sig selv og andre børn og barnet lærer gennem samspil, aktiviteter, handlen og leg med voksne. Legen er en vigtig del af barnets liv. Barnet øver sig i at samarbejde, sætte grænser for sig selv og andre, organisere sig, afprøve idéer, indlære sprog, formulere sig, afprøve roller og meget mere. Herigennem udvikler barnet forståelse for andre mennesker. Det øver sig tillige i forhandlings-evne, selvregulering og samarbejdsevne. Voksenskabte aktiviteter giver barnet mulighed for fordybelse, stimulering og nye indsigter. Mulighederne for udvikling og læring er optimale, når der er balance mellem barnets færdigheder og de udfordringer, som det møder.

I hverdagens daglige rutiner er der meget læring til stede. Udover at rutinerne skaber forudsigelighed og tryghed, lærer barnet f.eks. at kunne se fremad. F.eks. om lidt skal vi spise, så på toiletet, så tage tøj på og så på legepladsen. Herudover udvikles børnenes evne til selvhjulpenhed, når de tager tøj på, dækker bord, rydder op m.v. Selvhjulpenhed udvikles i en vekselvirkning mellem at have forventninger/stille krav til at børnene opøver disse færdigheder, samtidigt med at vi i praksis hjælper, støtter og motiverer dem alt afhængig af, hvor de er i deres individuelle udvikling.

I vores personalesamarbejde og i vores samarbejde med forældrene har vi løbende fokus på at evaluere og optimere dette arbejde. F.eks. Ved at tage udgangspunkt i enkeltepisoder, som vi i fællesskab analyserer og justerer.

5. Læring og læreplanstemaer

Børn lærer ved at udforske deres omverden med krop og sanser, ved at blive mødt af spørgsmål og udfordringer og ved selv at undres og stille spørgsmål. Børn lærer også ved at eksperimentere, prøve sig frem, fejle, gøre opdagelser og finde innovative løsninger. Børn lærer gennem kommunikation, udveksling og sociale interaktioner med de andre børn og de voksne i dagtilbuddet. Motivation og passende udfordringer har betydning for at lære og udvikle sig – både som individ og som del af et fællesskab. Børn har brug for voksne, der sætter rammer, guider og vil noget med dem, men de har også brug for plads til at være sig selv og til at gøre deres egne erfaringer.

Det pædagogiske arbejde med læreplanstemaerne skal tage udgangspunkt i Børne- og Socialministeriets beskrivelser af temaerne. Det pædagogiske læringsmiljø skal tilrettelægges inden for Børne- og Socialministeriets to pædagogiske mål for hvert læreplanstema, hvor de pædagogiske mål beskriver sammenhængen mellem læringsmiljøet og børns læring.

Læreplanstemaerne er tilsammen udtryk for et bredt læringssyn, og det er afgørende, at de tænkes i en sammenhæng i dagtilbuddets arbejde. Opdelingen i temaer skal sikre fokus på forskellige centrale elementer i børns læring og udvikling i dagtilbud. Læs de ministerielt fastsatte indholdsbeskrivelser og

mål for læreplanstemaerne i: "Den styrkede pædagogiske læreplan – rammer og indhold", der kan findes på: www.emu.dk/omraade/dagtilbud.

Læreplanstemaerne er:

1. Alsidig personlig udvikling.
2. Social udvikling.
3. Kommunikation og sprog.
4. Krop, sanser og bevægelse.
5. Natur, udeliv og science.
6. Kultur, æstetik og fællesskab.

Beskrivelse af, hvordan der i dagtilbuddet og afdelingerne arbejdes med alle læreplanstemaerne i en sammenhæng, for at understøtte et helhedsorienteret perspektiv på børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse.

Forslag til refleksionsspørgsmål:

- Hvordan organiserer vi arbejdet med læreplanstemaerne, så de fremstår i en sammenhæng?
- Hvordan sikrer vi, at samtlige læreplanstemaer er tilstede i vores læringsmiljøer, så de naturligt indgår i såvel børneinitierede som voksenorganiserede sammenhænge
- Hvordan finder vi viden om og inspiration til læreplanstemaerne, og hvordan følger vi børnenes udbytte af vores arbejde med læreplanstemaerne?
- ...

Børn er forskellige og lærer forskelligt. Derfor er det vigtigt med et alsidigt læringsmiljø, hvor det enkelte barn via den rette stimulation kan få lov til at lære på sin egen måde. Med udgangspunkt i barnets trivsel, tryghed og udvikling stimulerer vi børnene, så de lærer bedst muligt, både inden for det der er kendt og trygt, men også inden for den nærmeste udviklingszone. Dette skal afspejles i børnehavens hverdagsliv.

Alsidig personlig udvikling:

En forudsætning for barnets alsidige personlige udvikling er, at barnet befinder sig et sted, hvor det er omgivet af personer, der er anerkendende, lydhøre og engagerer sig i barnet. Der skal være trygge forudsigelige rammer, der støtter barnet. Børnene har brug for at føle sig betydningsfulde og opleve samhørighed med andre. Barnet skal kunne føle sig afholdt og værdsat og lære at forstå spillet med andre – og de konflikter, der kan opstå – både i forhold til børn og voksne. For at kunne deltage i et fællesskab er det en forudsætning, at barnet udvikler sin egen identitet. Barnet har behov for at få gennemlevet forskellige følelser og få bearbejdet disse i samspil med hinanden og de voksne.

Vores faste rammer og rutiner i hverdagen er med til at gøre hverdagen tryk og genkendelig for barnet. Når børnene kender rammen og rutinerne og er trygge, har de i større grad mulighed for at kunne udfolde sig selv og afprøve sig selv i forhold til sig selv og andre. Når børnene oplever tryghed og oplever at være på hjemmebane, vokser modet til at eksperimentere og prøve nyt. På denne måde har vi også mulighed for at arbejde med barnets nærmeste udviklingszone.

Refleksionsspørgsmål:

- Hvordan støtter vi barnet i at udvikle selvværd og selvtillid?

Vi anerkender barnet for den han/hun er, og møder barnet i øjenhøjde. Barnet skal f.eks. føle sig velkomment om morgenen og skal kunne mærke, at vi er glade for af se ham/hende. Vi tager barnet alvorligt og spørger ind til oplevelser, vi ved barnet har haft og spejler barnets følelser. Vi forholder os til børnenes leg, aktiviteter, produktioner m.v., også uden altid blindt at rose, men også ved at være en inspirerende voksen, der kan bidrage med ideer og interesser til barnets gøren og laden

- Hvordan støtter vi barnet i at lære at udvikle empati?

Vi hjælper børnene til at lære at aflæse hinandens kropssprog, hente hjælp, hvis andre bliver kede af det. Vi opfordrer børnene til at lære at lytte til hinanden og hjælper dem med at dele ideer, skiftes til at være den der bestemmer m.v. Vi øver dem i, at de er forskellige og har forskellige behov, f.eks. ved at vise, at reglerne ikke altid er ens for alle, men at der kan gøres individuelle forskelle.

- Hvordan støtter vi barnet i at opleve sig selv som en del af fællesskabet?

Vi arbejder på fællesskabsfølelsen f.eks. når vi holder samling, leger eller er på fælles ture. Barnet skal føle sig som en del af gruppen, men også som en del af alle børnehavens børn. Vi arbejder på, at det kan være ok at sige nej til at lege med et andet barn, men samtidigt er det ikke i orden konsekvent at holde andre ude. Her spejler vi deres egne følelser, både i forhold til, hvordan de selv oplever situationen, men også i forhold til, hvordan de andre børn har det i den givne situation.

- Hvordan arbejder vi på, at barnet bliver selvhjulpent?

Vi inddrager børnene i de praktiske gøremål i løbet af dagen, oprydning, borddækning, aftørring mv. Vi hjælper barnet til at kunne klare sig selv f.eks. på badeværelset eller i garderoben. Her tilstræber vi at sørge for den nødvendige tid og organiserer os f.eks. så der er plads i garderoben til at kunne få tøjet af og på.

Social udvikling:

Sociale kompetencer er vigtige for at indgå i et fællesskab, og skabe et redskab i forhold til at lære andre færdigheder, og udvikles i fællesskab med andre mennesker i venskaber og grupper. Evnen til tilknytning og sociale færdigheder, sammen med empati er vigtige elementer i sociale kompetencer. Børnene skal have mulighed for at udfolde sig i leg, i samarbejde med andre om at løse

opgaver. Det er vigtigt, at børnene støttes i at danne venskaber, og lære hvordan man kommer med i en gruppe og være en del af denne. Det er her børnene kan give og opnå anerkendelse, styrke og betydning. Børnene skal have plads og rum til at give udtryk for egne følelser og behov, samtidigt med, at de får forståelse for andre børns behov og følelser, og lære at sætte grænser for sig selv og sige til og fra.

Refleksionsspørgsmål:

- Hvordan støtter vi barnet i, at det møder anerkendelse og respekteres som den person han/hun er?

Vi møder barnet med interesse og anerkender barnet som det er. Børnene er forskellige med deres små forskellige personligheder, forskellige ideer, temperament, interesser m.v. Vores pædagogik skal imødegå, at der er plads til, at alle kan udfolde sig inden for hverdagens rammer i børnehaven og alle skal have mulighed for at være med til at sætte sit præg på hverdagen og på det der foregår, samtidig med at de skal kunne fungere i fællesskabet og trives i hele gruppen. Vi tager emner op, f.eks. på vores børnesamlinger, når det giver mening og er relevant for hele børnegruppen.

- Hvordan arbejder vi på at barnet føler tryghed og tillid i relationer til både børn og voksne?

Vi arbejder på, at børnene lærer at aflæse hinandens følelser og arbejder på, at de bliver trygge ved hinanden. F.eks. har vi forløb med massage, hvor børnene lærer at samarbejde. Vi har førstehjælpsforløb med vores store børn og har fokus på mobning, som vi ikke tolererer. Bl.a. bruger vi hvert år materialet fra "Mary Fonden".

- Hvordan etablerer vi et godt børnefællesskab og støtter vi børnene i at lege, samarbejde og danne venskaber i en udfordrende og sjov hverdag?

Vi støtter børnene i at danne venskaber og i at være deltagende i grupper, hvor de kan give og opnå anerkendelse fra andre. Vi skaber mulighed for at danne legegrupper på tværs af stuerne, for at børnene kan etablere nye venskaber og for at tilgodese eksisterende venskaber. Vi øver også børnene i at kunne håndtere konflikter, ofte med hjælp fra den voksne. Vi øver i, at konflikter kan løses og men hurtigt kan blive gode venner igen, på trods af de uoverensstemmelser der opstår.

Vi anerkender, at børnene magter forskellige roller og giver dem mulighed for at lege, samarbejde og løse opgaver i et fællesskab, der sikrer gensidighed og mulighed for forståelse. Vi motiverer børnene til at være undrende og undersøgende og svarer på spørgsmål der bidrager med ny viden og udvikling af aktiviteten. F.eks. i form af samtaler, bøger, emner og aktiv deltagelse.

- Hvordan styrker vi barnets empatiske evner, og lære dem egne og andres grænser at kende?

Vi opfordrer børnene til at se på hinanden for at se, hvordan de har det; er de glade, kede af det eller griner. Vi øver dem i at læse hinandens kropssprog og derigennem handle ud fra det. Vi lærer børnene, at det er i orden at blive vred og sige til og fra i forhold til, hvad de kan lide/ikke

lide. De voksne skal være de gode rollemodeller i den måde vi er sammen på. F.eks. taler ordentligt og laver sjov med hinanden. Vi viser, at vi kan være uenige og alligevel vise respekt for hinanden.

Kommunikation og sprog:

I børnehaven snakkes der meget. Børnene snakker med hinanden og med de voksne. Personalet snakker med hinanden og taler med forældrene. Sproget er det vi primær bruger til at kommunikere med hinanden. Vi har brug for sproget og lever i et samfund der er meget sprogligt.

Det er derfor vigtigt, at vi er med til at understøtte børnene i deres sproglige udvikling. Børnene tilegner sig sproget gennem hverdagens samvær, leg og aktiviteter. Som pædagoger må vi være særligt opmærksomme på at skabe et miljø, hvor børnene får mulighed for at tilegne sig sproget på mange forskellige måder. I børnehaven er målet at styrke barnets generelle sprogfærdigheder ved at motivere barnet til at tale, sætte ord på og være nysgerrigt spørgende. Barnet må gennem leg og oplevelser i hverdagen støttes i at udvikle sit ordforråd.

Refleksionsspørgsmål:

- **Hvordan støtter vi barnet i at udvikle sproget gennem legen og hverdagens aktiviteter?**

I barnets tid i børnehaven, fylder rollelegen meget. Vi ser ofte at der bliver sat mange ord på, når børnene leger f.eks. i dukkekrogen. Børnene hjælper ofte hinanden med at smage på og bruge nye ord. F.eks. variationerne i: gryde, kasserolle, stegepande. De voksne hjælper børnene både ved nogle gange at gå aktivt ind i legene og andre gange ved på sidelinjen at italesætte legen og hjælpe børnene til at udvikle ordforrådet. F.eks. kan den voksne bidrage med ordet suppegryde i ovennævnte eksempel.

I hverdagen tilbydes børnene mange forskellige aktiviteter. I disse aktiviteter sætter vi hele tiden ord på, hvorved børnenes sprogtiltagelse og ordforråd stimuleres. Det er vigtigt at gøre plads til at børnene selv kommer meget på banen, da de ved at bruge sproget får øvet sig rigtigt godt.

- **Hvordan støtter vi barnet i at anvende sproget til problemløsning og forståelse for andre?**

Jo ældre børnene bliver og jo mere de får udviklet deres ordforråd og sproglige mestring, jo mere en integreret del bliver sproget også, når der skal løses konflikter. Vi støtter børnene i at sætte ord på, når de bliver vrede, frustrerede, kede af det, eller når det bare er svært. Her bruger vi spejling sammen med sproget. F.eks. ved at sige: "Jeg kan godt se på dig at du bliver ked af det nu" For de børn, hvor det er svært at bruge sproget i konfliktsituationer, øver vi en til en.

På vores middagssamlinger bruger vi også meget sproget i vores relationer til hinanden. Her kan det også være konflikter, venskaber eller noget helt tredje vi tager op.

- **Hvordan støtter vi barnet i, at ordforråd og begrebsdannelse stimuleres og udvikles ved at eksperimentere med forskellige udtryksformer og kommunikationsmidler?**

Når børn leger, leger de bl.a. også med sproget. Børnene afprøver sproget i dets form og funktion f.eks. når de siger rim og remser eller, vi fjoller med sproget eller synger. Børnene eksperimenterer

og opdager at sproget kan bruges på nye måder. Når vi f.eks. vil søge ny viden, kan vi kigge i bøger, gå på nettet, gå ud og undersøge ting og begreber og sætte ord på.

- **Hvordan støtter vi barnet i at udvikle nysgerrighed og interesse for tal, bogstaver og skriftsprog?**

Børn elsker at få læst historier. Udover at være en hyggestund med den voksne og evt. nogle af de andre børn, suger børnene til sig. De samme historier læses ofte flere gange. Historier er dejlige, og giver børnene ny viden og indsigt.

Selvom legen er det der fylder mest i børnehavebarnets hverdag, begynder børnene også at vise interesse for skriftsproget. I vores hverdag sørger vi for at sætte aktiviteter i gang, hvor børnenes nysgerrighed skærpes. Bl.a. via spil, lege og småopgaver. Børnene begynder at lege og eksperimentere med at skrive tal og bogstaver. Det er vigtigt, at vi støtter barnet i dets interesse for tal og bogstaver og at vi er med til at vægge deres nysgerrighed. Børnene er modtagelige og deres erfaringer fra børnehaven kan være med til at give dem mere mod og lyst på skriftsproget inden de når skolestart.

Krop, sanser og bevægelse

Både børn og voksne har brug for meget bevægelse. Dette har stor betydning for såvel fysisk- som psykisk velvære samt kondition og udholdenhed. Fysisk aktivitet kan desuden medføre større energi og nysgerrighed, større koncentration, bedre motorik, positiv vurdering fra kammerater, positiv selvopfattelse samt flere erfaringer og indtryk. Barnet skal gennem alle sanser gøre opdagelser og erfaringer. Det skal kunne eksperimentere og prøve sig selv af.

Refleksionsspørgsmål:

- **Hvordan styrker vi børnenes lyst til at udvikle glæde ved at bevæge sig og bruge kroppen?**

Vi sørger for, at der er forskelligartede tilbud, der tilgodeser den enkeltes interesser og styrker. Vi giver børnene lyst til bevægelse ved selv at vise glæde ved bevægelse og ved at give alderssvarende udfordringer. Vi deltager selv aktivt, for at motivere børnene til at være med, f.eks. i gymnastiksalen eller i puderummet. Der skal være plads til at fejle og gøre nye erfaringer.

- **Hvordan arbejder vi med at børnene udvikler motoriske færdigheder, såvel grov- som finmotoriske?**

På stuerne er der alderssvarende materialer tilgængelige. F.eks. sakse, blyanter, spil og legetøj. Personalet opfordrer børnene til at anvende relevante redskaber. F.eks. knive, gafler, skeer og pensler. Børnene laver værkstedsaktiviteter og er af og til med i køkkenet, hvor der bages eller laves mad. Vi opfordrer og giver tid og rum til, at børnene gør de ting, de selv kan og gerne vil.

- **Hvordan skaber vi et miljø ude og inde, hvor barnet kan udforske omverdenen gennem alle sanser?**

Børnene tager på tur året rundt til skov, strand eller i nærmiljøet, hvor vi leger og undersøger naturen. På ture ud af huset lærer børnene også at begå sig i trafikken.

Legepladsen er indrettet så børnene får forskellig mulighed for fysiske udfordringer i form af at kunne lege i sand, gynge, hoppe, gå balance og klatre. Indendørs skabes rum for leg, der kræver større fysisk udfoldelse i form af f.eks. puderum og legerum. Vi har sang og musik og leger sang-lege, har samlinger og værkstedsaktiviteter i vores rum inden døre.

- **Hvordan hjælper vi børnene med at få erfaringer med forskellige former for kropslig nærhed og med at sætte grænser og at lære at aflæse andre, så de udviser forståelse og respekt for egen og andres kropslige udtryk, reaktioner og integritet?**

Vi giver plads for slåskampe og tumle lege. I løbet af dagen får børnene knus og kram og vi tager børnene op og trøster dem, når de er ked af det. Børnene opfordres til at sige fra frem for at slå, skubbe og lignede. Børnene opfordres til at se på andres krop/mimik for at aflæse den andens følelser, f.eks. sur, glad, ked af det og respektere disse.

- **Hvordan støtter vi børnene i at få indsigt i kroppens funktioner og dens betydning for sundhed og velvære?**

Vi snakker med børnene om sund kost. Børnene deltager i aktiviteter såsom at bage, sylte eller lave mad, f.eks. over bål. Vi begrænser slik til særlige lejligheder og højtider. Børnene opfordres til at sige til, når de er sultne og tørstige, og kan selv hente vand, når de er på legepladsen. Børnene opfordres til at sige til, hvis de fryser eller har det for varmt. Vi har faste rutiner omkring hygiejne før spisning samt efter toiletbesøg. Børnene opfordres til at sige til, hvis de kan, når de skal skiftes. Vi afholder førstehjælpskursus for storbørnsgruppen. Igennem sanglege og spil får børnene kendskab til kroppen og dens funktioner.

Natur, udeliv og science

Vi tror på, at såvel børn som voksne har et grundlæggende behov for et tæt samarbejde med naturen. Derfor er det vigtigt, at vi er med til at værne om og beskytte naturen og dens ressourcer. Børn i dag bliver mere og mere udsatte for ensartede sansepåvirkninger igennem bøger, video, tv og computer. Såkaldte andenhånds oplevelser, hvor der er mest brug for syns- og høresanser. Naturen derimod kan give gode førstehåndsoplevelser, hvor alle sanser påvirkes. Børn oplever naturen som et rum for leg, bevægelse og fantasiudfoldelse. Desuden kan naturen være med til at skabe ro og fordybelse i en dagligdag der ellers ofte er præget af "fart over feltet".

Refleksionsspørgsmål:

- **Hvordan støtter vi børnene i at opleve glæde ved at være i naturen og udvikle respekt for natur og miljø?**

Børnene er dagligt på legepladsen og vi tager ofte på tur til bl.a. skov og strand. Vi giver børnene forskellige oplevelser, så de lærer, at naturen kan bruges på mange måder. Vi bruger vores krop og sanser, leger i naturen, klatrer, deltager i forskellige naturforløb, nogle gange med en naturvejleder. Vi har gode muligheder for at komme afsted med vores børnebus og vi bruger den gerne flittigt. Vi sørger for at rydde op efter os, når vi er i naturen og vi snakker med børnene om, hvordan man passer på naturen ved ikke unødigt at brække grene af træer eller smide affald

i naturen. Vi sorterer papiraffald, så børnene lærer, at papir kan, genbruges og opfordrer børnene til ikke at bruge unødigt meget papir. Vi opfordrer børnene til at spare på vandet og hjælper dem med at slukke for lyset, når der ikke er behov for, at det er tændt.

- **Hvordan hjælper vi børnene til at lære naturen at kende med alle sanser og opleve den som en kilde til leg, oplevelser og udforskning?**

Vi har bærbuske, æbletræer og blomster på legepladsen, så børnene kan dufte, sanse og smage. Vi laver mad over bål og sylter og bager. Vi leger i skoven med skovens materialer, samler sten, kastanjer og kogler med hjem, som kan bruges til at lege med eller til kreative projekter. Ved stranden bygger vi f.eks. sandslotte og smutter med sten i vandkanten.

- **Hvordan motiverer vi børnene til at gøre erfaringer i naturen?**

Vi oplever årstidernes skiftende ved at være ude året rundt og vi snakker med børnene om vejret (regn, sol, sne, blæst, lyn og torden). Vi kigger på og undersøger insekter, vi deltager i naturens dag m.v.

- **Hvordan gør vi børnene fortrolige med at blive udfordret motorisk og opleve naturen som et rum for leg og fantasi og som rum for både vilde og stille aktiviteter?**

Vi er nysgerrige og undersøger naturen og laver småforsøg. Vi medbringer materialer på vores ture i form af tove, presenninger, spande og skovle, så børnene har mulighed for at klatre, bygge huler, og sandslotte. Vi sopper om sommeren, kælker om vinteren, plukker vintergækker, kaster pinde i vandet eller synger sange der passer til årstiderne/vejret.

Kultur, æstetik og fællesskab

Vi har alle brug for at kende vores rødder. Børn skal lære både vores egen og andre kulturer at kende. Det er vigtigt at børnene oplever forskellige måder at leve på og møder forskellige kulturer så de livet igennem kan møde andre mennesker med et åbent sind og på den måde finde egne rødder. Børnene skal opleve en bred vifte af tilbud som kan inspirere deres kulturelle udvikling og opfattelse af sig selv, og derigennem finde inspiration til at udtrykke egne oplevelser og følelser.

Refleksionsspørgsmål:

- **Hvordan støtter vi børnene i at tilegne sig viden om forskellige kulturelle udtryksformer. F.eks. teater, musik og kunst?**

Vi arrangerer besøg/ture på forskellige museer så som AROS-kunstmuseum, Mosgaard Museum, Naturhistorisk museum. Vi har besøg af en sanggruppe eller et teater. Vi tager en gang imellem i Musikhuset og ser teater eller hører musik eller i biografen.

- **Hvordan motiverer vi børnene til at være skabende, kreative og eksperimenterende i et miljø, der er motiverende?**

Børnene får tilbud om at tegne og male, lege med modellervoks, og andre kreative aktiviteter. Materialerne er frit tilgængelige på stuen. Til højtiderne bliver der lavet pynt til ophæng, julegaver m.m. Børnenes kreative produkter bliver gerne udstillet på gangen og på stuerne.

- **Hvordan motiverer vi børnene til at opleve glæden ved forskellige udtryksformer såsom at synge, danse, fortælle og høre historier?**

Vi holder samling på stuerne, hvor vi syner gamle/nye sange, leger sanglege og læser historier. Vi tager jævnligt emner op som er aktuelle for gruppen/børnene såsom hvordan vi ser ud, hvad vi hedder, hvor vi kommer fra og liv og død. Børnene har i deres leg mulighed for at lytte til musik, klæde sig ud og blive sminket.

- **Hvordan giver vi børnene erfaringer med både vores egen kultur og traditioner samt andre kulturer, religioner, levemåder og traditioner?**

Vi fejrer de danske højtider og tager i kirke til jul, hvor storbørnsgruppen laver krybbespil. Vi spiser julefrokost sammen og holder julefest for forældre og børn. Vi holder fastelavnsfest, leger påskelege og har besøg af påkehønen Emma. Vi holder fødselsdage og tager gerne hjem og besøger børnene med stuens børn og voksne til fødselsdage. Vi snakker med børnene om, at der er familier der ikke fejrer jul eller fødselsdag osv. – om at nogle familier har en anden tro og andre traditioner og fester. Vi læser f.eks. bøger om børn der kommer fra andre lande. Af og til har vi praktikanter fra andre lande.

- **Hvordan styrker vi børnene til at lære børnehavens kultur at kende og selv være med til at præge den i hverdagen?**

Vi lærer gradvis børnene børnehavens traditioner at kende. Børnene skal føle at traditionerne er en del af deres hverdag og liv i børnehaven, men skal også selv kunne være med til at påvirke dem. F.eks. kan børnene være med til at bestemme hvad vi skal lave og spise til jul. Hvordan der skal pyntes op osv. Børnene der aktuelt går i børnehaven kan være med til at skabe nye traditioner. F.eks. pyjamasparty.

6. Det fysiske og æstetiske børnemiljø

Det fysiske miljø bør invitere til leg, udforskning af omgivelserne og såvel fysisk aktivitet som fordybelse både inde og ude. Den fysiske indretning bør være fleksibel i forhold til at kunne bruges til varierende pædagogiske formål, men bør samtidig muliggøre en kontinuitet i længerevarende lege og andre aktiviteter.

Beskrivelse af, hvordan de fysiske rammer, inde som ude, understøtter målene for sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børnenes læring, som er fastsat inden for hvert af de seks læreplanstemaer (se målene [her](#)). Her beskrives både de generelle betragtninger vedrørende de pædagogiske læringsmiljøer for hele dagtilbuddet og de forskellige afdelingers særlige rammer, muligheder og evt. udfordringer.

Forslag til refleksionsspørgsmål:

- Hvordan skaber vi rammer og indretning, der understøtter mulighederne for forskellige voksen- og børneinitierede aktiviteter, leg, fordybelse, fysisk udfoldelse mv.?
- Appellerer vores fysiske rammer i alle afdelinger til børnenes nysgerrighed og lyst til at udforske såvel inde som ude?
- Har vi regler, en organisering eller en kultur, der begrænser mulighederne for at bruge de fysiske rammer optimalt?
- ...

Vi bor i et hus gammelt hus med mange rum og har derfor mulighed for at inddеле børnene i mindre grupper, hvilket giver mulighed for, at børnene kan lege og fordybe sig. Vi tilstræber at rummenes indretning og udnyttelse kan forandres alt efter hvilke behov, der er i forhold til den aktuelle børnegruppe. Vi tilstræber at udnytte huset bedst muligt, både med mulighed for leg og aktiviteter på stuerne, med kreativ udfoldelse på vores værksted eller med mulighed for de mere fysiske lege i vores puderum.

Udenfor er vores legeplads indrettet, så de aktiviteter der fylder mest, såsom cykler og klatretårn er i den ene ende af legepladsen og legehuse, sandkasse m.v. er i den anden ende med større mulighed for de lidt mere stille rollelege, hvor børnene i større omfang kan lege rollelege, så som butiklege, vandlege, sandlege, m.v.

Vi bruger nærområdet til små ture, hvilket også giver mulighed for at arbejde uden døre med børnene i mindre grupper.

Herudover har vi vores bus, sammen med andre selvejende institutioner, som vi bruger til at komme ud under åben himmel, for at opleve og undersøge naturen, ved f.eks. i samarbejde med naturvejledere eller med personalets egne input.

Børn er forskellige, nogle har i større grad brug for de mere fysiske udfoldelser, andre for de mindre trygge rammer, derfor er det vigtigt at begge muligheder er til stede. Vi evaluerer og vurderer løbende, hvordan vores fysiske rammer imødekommer børn behov og justerer så rammerne passer til vores børn og så de skaber de bedst mulige arbejdsbetingelser for personalet. Dette sker på personalemøder, men også i samarbejde med vores bestyrelse.

7. Børn i udsatte positioner

Dagtilbud af høj kvalitet med gode pædagogiske læringsmiljøer har stor betydning for alle børn, men særligt for børn i udsatte positioner. Børn kan være i udsatte positioner af vidt forskellige grunde, og det pædagogiske personale og andre fagprofessionelle har ansvar for med tidlig, rettidig indsats at identificere børn med behov for en særlig opmærksomhed. Samtidig skal der arbejdes med rummelige fællesskaber, hvor alle børn har en naturlig plads. Børn i udsatte positioner skal støttes, så de både udfordres tilpas og oplever mestring i det almene fællesskab og efter behov også i mindre gruppesammenhænge med et særligt fokus. Nogle gange skal legen støttes, guides og rammesættes, for at udsatte børn kan være med, og for at legen udvikler sig positivt for dem. Kvaliteten i interaktionen mellem barn og voksen er betydningsfuld for alle børn, men i særlig grad for børn i udsatte positioner.

Beskrivelse af, hvordan det pædagogiske læringsmiljø understøtter alle børns trivsel, læring, udvikling og dannelse, og hvordan der udvikles rummelige fællesskaber, som alle børn oplever at være en betydningsfuld del af.

Forslag til refleksionsspørgsmål:

- Hvordan sikrer vi, at børn i udsatte positioner i vores dagtilbud har de pædagogiske, strukturelle og fysiske rammer, de har behov for?
- Hvordan arbejder vi konkret med børnefællesskaber i vores dagtilbud, så børn i udsatte positioner indgår som en betydningsfuld del?
- Hvordan tager den voksne ansvar for kvaliteten i interaktionen og relationen med det enkelte barn?
- ...

Som tidligere H. institution har vi en kultur, hvor vi har særligt fokus på børn i udsatte positioner. Dette kan både være børn med diagnoser, men det kan også være børn, der af andre grunde kan være i en udsat position.

Mennesket har brug for oplevelsen af at være socialt tilknyttet andre og være betydningsfulde. Derfor er det at skabe et rummeligt miljø i børnehaven, hvor der er plads til alle, en forudsætning for og en naturlig del af vores pædagogiske arbejde.

Vi mener, at det sociale samvær er noget af det vigtigste i barnets liv. Barnet har brug for at kunne indgå i relationer med andre børn og voksne for at kunne udvikle sig, lære og trives. I børnehaven arbejder vi ud fra en anerkendende tankegang på at inkludere alle børn i fællesskabet. Alle børn skal være en naturlig del af fællesskabet, hvor det enkelte barn skal kunne deltage, som den hun/han er.

Da vi modtager flere børn med særlige forudsætninger, har vi i vores børnehave en kultur for at have ekstra opmærksomhed på at arbejde ud fra en inkluderende tankegang. For at kunne inkluderes i fællesskabet må barnet betragtes ud fra et helhedssyn og ikke med fokus på barnets eventuelle vanskeligheder. At skabe lighed, mener vi ikke er ensbetydende med at praktisere lighed. I vores pædagogiske praksis arbejder vi ud fra, at vi er nødt til at behandle børnene forskelligt for at skabe lige vilkår.

Barnet lærer, når det anerkendes. Vi arbejder på at fremme børns udvikling, trivsel og selvstændighed. Vi anerkender barnet for den, det er, ikke nødvendigvis for det, barnet gør. Børnene er små personligheder, som hver især skal styrkes i deres selvværd. Personalet har en vigtig rolle i at støtte op om barnet og skal være anerkendende og lyttende for at kunne opfange barnets signaler og behov. Udover at vi voksne skal være rollemodeller for børnene, mener vi det er vigtigt, at børnene lærer af hinanden gennem leg og samvær. Det er ligeledes vigtigt at børnene lærer, at vi alle er forskellige og at det er ok.

Da vores børn med særlige forudsætninger ofte har brug for mere struktur og overskuelighed, tilrettelægger vi for disse børn en hverdag, der er tilpasset det enkelte barn. For denne gruppe børn laves individuelle handleplaner. For andre børn, hvor vanskelighederne er mindre udtalte, aftaler stuens personale opmærksomhedspunkter.

Børnene i vores børnehave, der er enten sårbare eller er børn med særlige forudsætninger profiterer af, at vores børnehave er indrettet med mange små rum. Derudover er indretningen også med til at skabe større overskuelighed i barnets hverdag, i barnets samvær med andre og i barnets leg. Vi deler i børnehaven visioner med Århus Kommune om at skabe et rummeligt og inkluderende miljø.

Når vi arbejder med at skabe et rummeligt og inkluderende miljø, og det lykkes rigtigt godt, ser vi at børnene føler sig godt til rette, er trygge og trives godt. Børnene udvikler selvtillid og lærer at kunne sætte sig i andres sted. De hjælper hinanden, er opmærksomme på hinanden og viser omsorg for hinanden. Vi ser at børnene har både nære/tætte venner og mere perifere venskaber, men at alle lærer at respektere og værdsætte hinanden, også selvom deres grundlæggende forudsætninger er forskellige. Alle er en del af fællesskabet.

Ved vores middagssamlinger kan barnet f.eks. støttes ved at få lov at sidde ved siden af den voksne. Ved forudsigelighed i samlingsstunden gøres barnet trygt og den voksne kan motivere barnet til at byde ind i samlingen i det omfang barnet magter det og kan overskue det.

Personalet støtter barnet i at udvikle selvværd, selvrespekt, selvtillid og i at danne venskaber. Forventningerne til det enkelte barn afpasses til barnets alder og forudsætninger. Forældresamarbejdet prioriteres højt og personalet understøtter, at der skabes sammenhæng mellem livet i børnehaven og i familien. Dette gøres bl.a. ved at pædagogen snakker med barnet

om oplevelser hjemmefra, ved at barnet medtager legetøj ol. med hjemmefra og ved at forældrene dagligt informeres på vores opslagstavler om, hvad der er sket i børnehaven, så det har mulighed for at snakke med barnet om hverdagen i børnehaven. Ved behov i samarbejdet inddrages PPR eller andre relevante eksterne samarbejdspartnere.

8. Forældresamarbejde

Et godt forældresamarbejde om børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse er af afgørende betydning. Forældrene skal derfor både inddrages aktivt i og have indflydelse på dagtilbuddets arbejde. Samarbejdet sker både i form af det formelle bestyrelsesarbejde/forældrerådsarbejde og samarbejdet i hverdagen på tværs af dagtilbud og hjem om det enkelte barn, og om skabelsen af inkluderende børnefællesskaber.

I det daglige forældresamarbejde indgår også vejledning af og sparring med forældrene om, hvordan de understøtter deres barns trivsel, læring, udvikling og dannelse. Det pædagogiske personale og forældrene afstemmer forventningerne til hinanden og samarbejdet, med afsæt i den enkelte families behov, og alle skal opleve, at de bliver set, hørt og har indflydelse.

Beskrivelse af, hvordan forældresamarbejdet faciliteres og rammesættes, både formelt og i hverdagen, så der samarbejdes om barnets og børnegruppens trivsel og læring på tværs af dagtilbud og hjem, baseret på den enkelte families behov. Beskrivelse af hvordan alle forældre inddrages og involveres aktivt som ressourcer for deres børns trivsel, læring og udvikling.

Forslag til refleksionsspørgsmål:

- Hvordan samarbejder vi med forældrene om overgange?
- Hvilke muligheder for vejledning og sparring giver vi forældre i relation til børns trivsel, læring, udvikling og dannelse?
- Hvordan samarbejder vi med forældre om det enkelte barn og om skabelsen af inkluderende børnefællesskaber?
- ...

At være forældre i en selvejende daginstitution indebærer at forældreinddragelsen er en naturlig del af hverdagen. Selveje er en styreform, der i daglig praksis giver forældrene mulighed for at gøre sine synspunkter gældende, hvis man ønsker det,

Når vi modtager nye børn, ser vi gerne at forældrene kommer forbi på besøg, inden de takker ja til pladsen, så forældrene dels får set huset og dels får lidt information om, hvad vi står for som børnehave. Når barnet starter, vil det være fast tilknyttet til en af vores to stuer. Inden opstart

sender vi et velkomstbrev til barnet enten med en Mariehøne eller med en Sommerfugl, som fortæller barnet, hvilken stue det skal gå på.

Hvis det er muligt, ser vi også gerne at vuggestuen/dagplejen kommer på besøg med barnet inden opstart.

Når barnet er startet, har vi sammen med vores bestyrelse udarbejdet et velkomsthæfte. I dette hæfte beskrives mange praktiske foranstaltninger i forhold til det at være indskrevet i netop vores børnehave. F.eks. i forhold til tøj, kost, fødselsdage, legeplads m.v.

Det er de to stuepædagoger, der har det primære ansvar for indkøringen og barnet vil oftest i starten være mest på egen stue. Såvel børn som forældre er forskellige. Derfor er vi også meget opmærksomme på, at forældrene skal mødes forskelligt, alt efter hvad der er behov for. Det er vigtigt, at forældrene får en god information i starten og at de bliver trygge ved at aflevere deres barn i børnehaven. Når forældrene er trygge, skabs der også god grobund for, at barnet bliver trygt. Nogle forældre har brug for en længere indkøring for også selv at være parat til at give slip på barnet, i andre tilfælde går det lidt hurtigere.

Når barnet har været i børnehaven i ca. 3 måneder, laver sprogpædagogen en sprogvurdering og efterfølgende afholdes første forældresamtale, hvor der dels følges op på sprogvurderingen og dels følges op på, hvordan indkøringen er forløbet. Skal noget forandres aftales justeringer i fællesskab.

Vi har tradition for at modtage en del børn fra vuggestuen Katrinebjergparken, som vi har et tæt samarbejde med. Ved disse overleveringer har vi ofte den fordel, at vi mange gange kender børnene på forhånd, da vi bl.a. har fælles ugentlige busture med vores børnebus. I disse tilfælde har nogle af børnene og pædagogerne mødt hinanden på forhånd. Ofte er der også søskende i institutionerne, hvorfor børnene derfor er vant til at komme med for at hente i børnehaven.

I september måned får nye forældre et tilbud om et opstartsmøde for nye forældre, hvor lederen informerer om det pædagogiske grundlag i børnehaven og hvor vi samtidigt gennemgår praktiske spørgsmål, f.eks. om kost, skiftetøj, fødselsdage m.v. Der er også her forældrene har mulighed for at møde hinanden, måske for første gang,

I løbet af barnets tid i børnehaven, afholdes udover opstartssamtalen en forældresamtale igen i vinterperioden, inden barnets skolestart den efterfølgende sommer. Her tages bl.a. udgangspunkt i SUS materialet og barnets trivsel og udvikling i storbørnsgruppen. Hvis der er særlige indsatsområder, som der skal sættes fokus på, aftales det her med forældrene.

Hvis der er behov for yderligere forældresamtaler imens barnet går i børnehaven, aftales det individuelt. Dette kan være, hvis forældrene har et behov eller omvendt, hvis personalet ser, at der er grund til bekymring eller, der er andet der skal snakkes om.

Hvis der er større udfordringer, inddrages PPR eller andre samarbejdspartnere.

I hverdagen er der en løbende daglig kontakt med forældrene, hvor stort og småt kan vendes i forhold til barnets trivsel i børnehaven. Forældrene bliver jævnligt mindet om, at de altid kan henvende sig til personalet. I børnehaven er den daglige kontakt nogle dage af kortere varighed, men vi sikrer, at vi løbende kommer i tættere kontakt med de enkelte forældre.

Som supplement til den daglige kontakt, har vi sammen med bestyrelsen, valgt at lægge en del bil- leder på intra. Dette for at give forældrene mulighed for, at snakke med barnet, om dets hverdag efter endt børnehavedag.

Vi har i årets løb mange traditioner, hvor vi mødes børn og forældre, sommerfest, julefest, arbejdsdag m.v. Vores oplevelser er, at forældrene f.eks. til vores arbejdsdag, får et større ejerskab og et stærkere tilhørsforhold til børnehaven. Når forældrene mødes sammen med deres børn i børnehaven og udfører nogle praktiske opgaver sammen, falder de bedre i snak med hinanden og får oprettet nogle relationer til hinanden, som også ofte rækker ud over børnehaves hverdag. Det giver f.eks. grobund for, at det bliver lettere at lave legeaftaler m.v.

Vi afholder årligt et forældremøde, oftest i forbindelse med vores generalforsamling. Her har vi oftest et tema på, som vi vælger i samarbejde med bestyrelsen.

Vores to bestyrelser, og i særlig grad vores forældrebestyrelse, sidder som repræsentanter for alle forældrene. I bestyrelsessamarbejdet snakker vi meget om vigtigheden af, at bestyrelsen repræsenterer alle forældrene. Vi har et meget konstruktivt samarbejde med dem. Bestyrelsen er i høj grad med til at skabe grobund for at styrke børnefællesskaberne i samarbejdet med personalet. Dette sker via dialoger på bestyrelsesmøderne, hvor forældre og personale inspirerer hinanden med gode ideer.

Bestyrelsen er i høj grad med til at styrke forældreinddragelsen og skabe ejerskab for alle forældre til børnehaven.

9. Inddragelse af lokalsamfundet

Som led i arbejdet med den pædagogiske læreplan skal dagtilbuddet overveje, hvordan lokalsamfundet i form af fx skoler, biblioteker, museer, idrætsstilbud og -faciliteter, plejehjem, erhvervsliv mv. kan inddrages med henblik på at styrke dagtilbuddets pædagogiske læringsmiljø.

Dagtilbuddet skal endvidere overveje om et samarbejde med fx ældre medborgere, skolebørn fra mellemtrinnet og udskoling eller andre frivillige i lokalsamfundet, der ønsker at bidrage med en særlig viden eller interesse inden for eksempelvis natur, sport, musik, sundhed eller håndværk, kan bidrage til at styrke arbejdet med pædagogiske læringsmiljøer.

Det skal fremgå af den pædagogiske læreplan, hvordan dagtilbuddet inddrager lokalsamfundet i arbejdet med etablering af pædagogiske læringsmiljøer for børn.

Beskrivelse af, hvordan dagtilbuddet, herunder bestyrelsen og forældre, inddrager lokalsamfundet i arbejdet med at etablere pædagogiske læringsmiljøer for børn og herved giver børnene kendskab til det samfund, de lever i, og de muligheder, det giver.

Forslag til refleksionsspørgsmål:

- Hvilke ressourcer og mulige kontakter er til stede i vores lokalsamfund, og har vi kontakt hertil?
- Hvordan kan disse bruges og inddrages i at skabe eller understøtte pædagogiske læringsmiljøer?
- Hvordan kan dagtilbuddet i samarbejde med bestyrelsen åbne sine fysiske faciliteter til lokalområdets behov for herved at understøtte børns trivsel, læring, udvikling eller dannelse?
- ...

Vores børnehave har et tæt samarbejde med Katrinebjergskolen, som er vores distriktsskole. Vi har bl.a. mulighed for at bruge skolens gymnastik og børnebibliotek. (Se næste afsnit)

Herudover samarbejder vi i med det kommunale dagtilbud i vores distriktsamarbejde. Her tager vi emner op, der har aktuel karakter. På disse møder deltager sundhedsplejersker, ledere på socialforvaltningen, SFO leder m.fl. også.

Vi samarbejder med det kommunale dagtilbud om feriepasning, når det er muligt.

Da vi er en Menighedsbørnehave har vi et samarbejde med Christians Kirken, hvor vi indbydes til julefest, besøg i kirken m.v. i løbet af året. En af præsterne sidder som formand for vores institutionsbestyrelse.

Vi har tidligere haft et sporadisk samarbejde med det lokale plejecenter, hvor vores store børn har været over for at synge for beboerne.

Da vores børnehave ligger i et villakvarter, er der flere børn og forældre, der besøger vores legeplads efter lukketid. Vi opfordrer specielt kommende børn og forældre til at tage forbi legepladsen og lege lidt i tiden inden opstart i børnehaven, så de kan begynde at vænne sig til den.

10. Sammenhæng med børnehaveklassen

Sammenhæng i børnenes liv betyder, at skolen bygger videre på et tydeligt børneperspektiv, der tager over, hvor dagtilbuddet slipper. Det skoleforberedende arbejde i dagtilbud handler især om, at der i børnenes sidste år i dagtilbud etableres pædagogiske læringsmiljøer, der understøtter børnenes sociale kompetencer og færdigheder som vedholdenhed og fordybelse. Derved forberedes de på at møde nye sociale og faglige sammenhænge med tro på egne evner, nysgerrighed og gå-på-mod. Det pædagogiske læringsmiljø i dagtilbud skal også introducere til og give børnene mulighed for at udvikle faglige færdigheder i form af leg med bogstaver, tal, mønstre, former m.v.

Beskrivelse af sammenhængen mellem skole og dagtilbud og af, hvordan der i børnenes sidste år i dagtilbud etableres et pædagogisk læringsmiljø, der understøtter børnenes dannelsesparathed og skaber sammenhæng til børnehaveklassen.

Forslag til refleksionsspørgsmål:

- Hvordan arbejder vi med læreplanstemaerne, så vi understøtter børnenes lyst til at lære og til at indgå i nye og kommende fællesskaber?
- Hvordan tager vi ansvar for en god overgang, fx ved at understøtte deres mod på nye udfordringer, deres evne til fordybelse, vedholdenhed og til at tage initiativ til at indgå i nye relationer?
- Hvordan tilrettelægger vi et gensidigt forpligtende samarbejde mellem dagtilbud og SFO/skole og forældre for meningsfulde overgange fra dagtilbud til skole og fritidstilbud?
- ...

Omkring efterårsferien, i det sidste år vores børn går i børnehaven samler vi dem i vores storbørnsgruppe 1-2 gange ugentligt.

I storbørnsgruppen er der særlig fokus på at arbejde med de sociale kompetencer, men i løbet af perioden kommer gruppen omkring alle lærerplanstemaerne. Der er bl.a. fokus på følgende: Hvordan er man gode venner? Hvordan aflæser vi hinanden? Turtagning, Førstehjælp. I arbejdet med denne gruppe inddrages bl.a. materiale fra Mary Fonden. Gruppen er på ture og meget mere.

Der arbejdes på at gøre børnene robuste, på at de lærer at hjælpe hinanden, samarbejde m.v. Inden sommerafslutning optræder gruppen for forældrene, ofte med sang og musik, hvor det markeres, at nu er børnehavetiden ved at være forbi.

I det år, hvor børnene går i storbørnsgruppen, bliver vi inviteret til diverse arrangementer med de store børn, koncerter, markedsdage m.v. på Katrinebjergskolen, hvor vi påbegynder en glidende overlevering. Vi samarbejder med skolen om classesammensætninger, hvor vi bliver hørt på baggrund af vores kendskab til børnene. Når børnene er startet, får vi efter en periode en tilbagemelding på, hvordan de trives og er faldet til i skolen. Dette sker ved vores årlige møde med skolen, hvor vi inspirerer og orienterer hinanden om, hvad vi har fokus på i forhold til vores kommende skolebørn. Er der noget vi kan justere, gøre bedre, støtte op om osv. For de børn, der ikke skal på Katrinebjergskolen, besøger vi om muligt også de pågældende skoler som disse børn er indskrevet på.

Sideløbende med storbørnsgruppen og samarbejdet med skolen, inviteres forældrene til denne gruppe børn, i forårsperioden til arrangementer sammen med deres børn på skolen.

11. Ledelse

Ledelsen har ansvaret for, at personalet besidder viden og konkrete kompetencer til at kvalificere det pædagogiske læringsmiljø og til at inddrage forældrene. Ledelsen understøtter og kvalificerer faglige, pædagogiske refleksioner hos personalet via facilitering, sparring og løbende metodeudvikling med fokus på udvikling af de pædagogiske læringsmiljøer og på at skabe stærkere læringsfællesskaber. Den samlede ledelse understøtter dagtilbuddets åbenhed over for lokalsamfundet. Den pædagogiske leder organiserer arbejdet, så det understøtter personalets arbejde med den pædagogiske læreplan.

Beskrivelse af, hvad ledelsens opgave er, for at der leves op til de ministerielt fastsatte mål for sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børnenes læring inden for hvert af de seks læreplanstemaer. Beskrivelsen skal både rumme dagtilbuddets ledelse samt de individuelle forskelle, der måtte være afdelingerne imellem, samt børnegruppen i alderen 0-2 år og børnegruppen i alderen 3-6 år.

Forslag til refleksionsspørgsmål:

- Hvordan sikrer og understøtter ledelsen, at den pædagogiske praksis ledes gennem den styrkede pædagogiske læreplan?
- Hvordan sikrer ledelsen en løbende udvikling af personalets viden og kompetencer?

- Hvordan understøtter organiseringen af dagligdagen, at der er mulighed for faglig refleksion over egen og fælles praksis?
- ...

Den styrkede pædagogiske lærerplan er et vigtigt element, i den måde vi løbende planlægger og tilrettelægger vores pædagogiske arbejde på.

Med udgangspunkt i, at vi opfylder vores grundværdier om at skabe en hverdag, hvor børnene er trygge og hvor omsorg og anerkendelse er i højsæde, har vi opbygget en rigtig god base og et godt fundament for at kunne arbejde med de pædagogiske lærerplaner, også i den nye styrkede pædagogiske lærerplan.

Vi er en pædagoggruppe, som har samarbejdet i mange år. Derfor har det gennem alle årene været naturligt at arbejde både med vores værdigrundlag, som det er alt afgørende, at vi har fælles afsæt for, og med udviklingen af den styrkede pædagogiske lærerplan.

Vores lærerplaner er et dynamisk arbejdsredskab, som evalueres løbende. Elementer af lærerplanen tages op på personalemøder og justeres, lige nu også med udgangspunkt i elementer fra stærkere læringsfællesskaber. Da vi har arbejdet sammen i pædagoggruppen i mange år, har vi et godt fundament for at kunne gøre dette. Da alle gennem årene har været med til at arbejde på udviklingen af lærerplanen og har stor indflydelse på at præge den, bl.a. på de erfaringer vi har gjort med den i praksis i vores hverdag.

For at have en lærerplan der virker, er det alt afgørende, at personalet har ejerskab over den og at alle føler sig ses og hørt i udførelsen af den. Når vi arbejder med vores lærerplaner, gør vi det også i nogle sammenhænge sammen med vores tætte samarbejdsinstitution, Katrinebjergparkens Vuggestue. Her inspirerer vi hinanden både i vores samarbejde om stærkere læringsfællesskaber, men også på fælles personalemøder og i ledelsessammenhænge.

Vi afholder i perioder fælles kurser, både med Katrinebjergparkens Vuggestue, men også med andre samarbejdspartnere, oftest indenfor selveje-regi. Når vi gør det på den måde, får personalet den samme indsigt og viden og vi har efterfølgende mulighed for at bygge videre på det vi lærer, både i forhold til vores arbejde men også i forhold til vores pædagogiske arbejde generelt. Hvis der er behov for specialviden for en enkelt pædagog, understøtter vi, at denne medarbejder sendes på kursus, helst i samarbejde med en kollega, så pædagogerne efterfølgende kan vidensdele med hinanden og med den øvrige personalegruppe.

Som leder af et mindre selvejende dagtilbud, er lederen også en del af den daglige pædagogiske praksis. Dette betyder, at man som leder også er med til at se, hvad der fungerer og hvad der skal justeres eller ændres helt. Når man som leder selv er en del af praksis, giver det et godt udgangspunkt for at kunne udvikle praksis på baggrund af de erfaringer og oplevelser man som leder har i hverdagen sammen med børn, forældre og personale. Det giver også god indsigt i, om

der f.eks. er arbejdsopgaver/arbejdsbetingelser, der evt. skal ændres for den enkelte medarbejder.

På alle vores personalemøder er vi omkring de udfordringer, der måtte være i forhold til vores hverdag, så vi kan udvikle på praksis, også i forhold til den styrkede pædagogiske lærerplan.

12. Pædagogisk personale

Det pædagogiske personale skal sammen skabe et pædagogisk læringsmiljø, hvor der er plads, tid og ro til at være barn. Det er hensigten, at legen og den legende tilgang til læring, barnets interesser, undren og nysgerrighed, samt det pædagogiske personales viden om at fremme læring og udvikling, er udgangspunktet for de læreprocesser, som barnet indgår i. For at kunne lykkes med dette er det centralt, at det pædagogiske personale i det interne arbejde både kan tage ledelse og give følgeskab.

Beskrivelse af, hvad det pædagogiske personales opgave er, for at der leves op til de ministerielt fastsatte mål for sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børnenes læring inden for hvert af de seks læreplanstemaer. Beskrivelsen skal både rumme dagtilbuddet generelt samt de individuelle forskelle, der måtte være afdelingerne imellem, samt børnegruppen i alderen 0-2 år og børnegruppen i alderen 3-6 år.

Forslag til refleksionsspørgsmål:

- Hvordan organiserer det pædagogiske personale arbejdet, så vores fokus er på børnenes individuelle behov for støtte, guidning og udfordring i deres leg og aktiviteter?
- Hvordan støtter det pædagogiske personale hinanden i at være gode rollemønstre, der bekræfter og inspirerer børnenes kreativitet, nysgerrighed og eksperimenterende leg?
- Hvad kræver det af den enkelte, når der skal være en intenderet pædagogisk tilgang til børnene over hele arbejdsdagen i såvel børne- som vokseninitierede aktiviteter?
- ...

Vi ved at børn udvikles forskelligt og i forskellige tempi. I vores pædagogiske tilrettelæggelse tager vi derfor også udgangspunkt i, at børnene skal tilgås og støttes forskelligt både i forhold til deres trivsel, udvikling, leg og læring. Vi har i vores børnehave valgt at stueopdele børnene. Der ved har to pædagoger og en medhjælper ansvaret for at støtte egen børnegruppe bedst muligt. Det betyder at personalet på stuen har særlig god mulighed for at komme tæt på alle børn i gruppen og lære dem rigtigt godt at kende. Personalet på stuen fordeler arbejdsopgaverne imellem sig, i samarbejde med lederen, og aftaler i fællesskab, hvem der skal have særlig fokus på opmærksomhedspunkter i forhold til det enkelte barn.

På stuemøder gennemgås stuens børn. Ud fra vores pædagogik og vores fælles beslutninger, tilrettelægger personalet den pædagogik, der bedst tilgodeser såvel hele gruppen, den lille gruppe af børn og det enkelte barn på stuen.

Vi arbejder ud fra en anerkendende tilgang til børnene og har fokus på at motivere de enkelte børn, både til at være i trygge kendte situationer, men også til at turde prøve noget nyt (nærmeste udviklingszone) Vi har her udover meget fokus på inklusion og arbejder meget med at styrke de sociale kompetencer. Dette kan f.eks. ske til samlinger, i legen, på ture og i mange andre sammenhænge.

Vi arbejder på, at pædagogerne hver især har særlige kompetenceområder de er ansvarlige for. Herved bliver der arbejdet til bunds med delområder i hverdagen og den enkelte pædagog kan dele ud af viden og erfaringer fra hverdagen med det øvrige personale.

Udover samarbejdet på stuen, har stuerne også et tæt samarbejde om det pædagogiske udviklingsarbejde med såvel personalet fra den anden stue som med lederen.

Vi arbejder med alle lærerplanstemaerne hele tiden, selvfølgelig med større fokus på det enkelte tema, afhængig af, hvad vi arbejder på det givne tidspunkt. Er vi i skoven har vi selvfølgelig ekstra fokus på natur og naturfænomener, men vores klare indstilling er, at alle temaer hænger sammen. Når vi er på tur, snakker vi ikke bare naturfænomener og science, men her er sprog, personlige, sociale kompetencer osv. også i spil. Det samme gør sig gældende i alle andre sammenhænge.

Alle pædagoger styrker alle lærerplaner, men pædagogerne har ansvar for at inspirere og lære hinanden og lærer af hinanden ud fra den enkeltes forudsætninger og særlige interesseområder

Et godt, trygt og stabilt samarbejde er en forudsætning for, at det pædagogiske udviklingsarbejde lykkes. Derfor er det også altafgørende, at vi hele tiden har fokus på det gode arbejdsmiljø. Det øger trivslen i personalegruppen og har også en stor afsmittende virkning på børnegrupperne, til gavn for deres trivsel, læring og udvikling.

13. Dokumentation og refleksionspraksis

Ledelsen har ansvar for, at det pædagogiske personale løbende forholder sig refleksivt til, hvordan de pædagogiske læringsmiljøer understøtter børnegruppens trivsel, læring, udvikling og dannelse. Det kan

fx ske ved, at praksis fastholdes gennem pædagogisk dokumentation, der danner grundlag for analyse, og systematisk refleksion og justering af praksis.

Professionel dømmekraft og en systematisk faglig og kritisk refleksion over egen og fælles praksis er et vigtigt grundlag for lokalt at udvikle dagtilbud af høj kvalitet. Refleksionen forudsætter, at man er nysgerrig og undersøgende på hinandens praksis, søger sparring og tilbyder hjælp. Samtidig skal man turde udfordre hinandens vaner og rutiner og gøre det naturligt at dele viden og ideer til nye løsninger på tværs. Med afsæt i refleksionen og en stærk feedbackkultur skabes der i dagtilbuddet, afdelingen og i den enkelte gruppe stærkere læringsfællesskaber. Derved opbygges og udvikles både den professionelle kapacitet og dømmekraft.

Dokumentationen kan både være kvantitative og kvalitative data. Dokumentation til udvikling af de pædagogiske læringsmiljøer kan være personalets beskrivelser, iagttagelser eller videooptagelser af den pædagogiske praksis. Dokumentation af børnenes udbytte kan eksempelvis være børnenes egne produktioner, meninger, udtryk for trivsel, hvad de er optagede af og forældrenes informationer, holdninger og tilfredshed. Dokumentation er også det pædagogiske personales erfaringer, viden fra observation af børnenes leg og fortællinger fra praksis. Sidst men ikke mindst er data også viden baseret på forskning, resultater af evidensbaserede undersøgelser, socioøkonomi, vurderingsredskaber til fx sprog og robusthed mv. Der skal være balance mellem de ressourcer, der bruges på at dokumentere på den ene side og det udbytte, som det pædagogiske personale får, på den anden side.

Den pædagogiske dokumentation og refleksionspraksis vil tage afsæt i de bærende principper for Stærkere Læringsfællesskaber.

Beskrivelse af, hvordan der skabes en feedbackkultur, hvor der løbende dokumenteres og reflekteres over sammenhængen mellem de pædagogiske læringsmiljøer og børnenes trivsel, læring udvikling og dannelse, så der sker en videreudvikling og kvalificering af egen og fælles praksis.

Forslag til refleksionsspørgsmål:

- Hvordan skaber vi en feedbackkultur, så refleksion over egen og fælles praksis bliver en naturlig del af hverdagen?
- Hvilke data er meningsfulde for os at indsamle og tage udgangspunkt i, når vi skal reflektere over vores daglige pædagogiske arbejde og børnenes udbytte heraf?
- Hvordan involverer vi børnene i den løbende refleksion og dokumentation?
- ...

Det er altid svært at rose og give kritik af hinanden i en hverdag, hvor vi ofte er presset på tid. Og det er en øvelse vi aldrig bliver færdige med. I vores arbejde, er det derfor vigtigt at få skabt en kultur, hvor det professionelle og det private skilles ad, så det er det professionelle vi sætter fokus på i vores arbejde, dog stadig med øje for, at det er også vigtigt af være opmærksom hinandens ve og vel.

Men vi lærer og bliver bedre. Vi reflekterer over vores praksis, både løbende i vores hverdag, hvor dagligdags situationer tages op og mere formaliseret på vores stue- og personalemøder. I vores refleksionspraksis og i vores måde at dokumentere på inddrages både hårde og bløde data. Vi har for øje, at selvom vi har forskellige roller, kan vi alle bidrage med observationer og informationer fra hverdagen, som kan være med til at berige og udvikle vores praksis.

Vi dokumenterer og reflekterer bl.a. ved:

- At inddrage vores resultater af sprogvurderinger og vores resultater af SUS materiale. Hvad viser de og hvor skal vi justere/sætte ekstra ind. Disse materialer har vi stor gevinst af.
- At inddrage KOLBS læringscirkel i overensstemmelse med stærkere læringsfællesskaber.
- At lade os inspirere af ny viden og forskning, som er aktuelt og relevant for vores arbejde.
- At samarbejde med forældrene om deres børns trivsel og udvikling både ud fra snakken i hverdagen og ud fra formaliserede forældresamtaler, hvor vi sammen sætter fokus på, hvad der evt. specifikt er brug for at fokusere på i forhold til deres barn.
- Vi bruger billeder fra hverdagen, som lægges op på børne-intra. Både for at dokumentere vores arbejde i forhold til forældrene, men i lige så væsentlig grad for, at forældrene kan snakke med deres børn om hverdagen i børnehaven, hvorved der også skabes sammenhængskraft mellem hjem og institution.
- Vi informerer om stort og småt på børne-intra, så forældrene er orienteret om såvel praktiske som pædagogiske tiltag i børnehaven.
- Vi har vores pædagogiske praksis oppe på vores forældrebestyrelsesmøder, så vi sammen kan reflektere over den, inspirere hinanden og udvikle den, så praksis og pædagogik passer til den aktuelle børnegruppe og til de aktuelle forhold og er i udvikling.
- Vi snakker med børnene om deres hverdag, oplevelser, venskaber m.v. og bruger også deres udsagn, når vi reflekterer over praksis.

14. Evaluering

Udover at etablere en evalueringskultur i dagtilbuddet er dagtilbudslederen også ansvarlig for, at arbejdet med den pædagogiske læreplan evalueres mindst hvert andet år med henblik på at udvikle arbejdet. Evalueringen skal tage udgangspunkt i de pædagogiske mål for de seks læreplanstemaer og skal beskrive sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø i dagtilbuddet og børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse. Evalueringen skal offentliggøres.

Evalueringen baseres på den indsamlede dokumentation, herunder den løbende pædagogiske dokumentation og de systematiske refleksioner, der foregår i det enkelte læringsfællesskab blandt ledere og pædagogisk personale.

Beskrivelse af, hvordan vi vil evaluere sammenhængen mellem de pædagogiske læringsmiljøer og børnenes trivsel, læring udvikling og dannelse, med henblik på udvikling og kvalificering af dagtilbuddets praksis.

Forslag til refleksionsspørgsmål:

- Hvilke oplysninger og dokumentation har vi brug for, for at kunne vurdere sammenhængen mellem de pædagogiske læringsmiljøer og børnenes udbytte?
- Hvordan organiserer vi indsamling af netop den relevante dokumentation, der kan øge de voksnes viden om, hvad der virker for børnene?
- Hvordan kan vi skabe en stærk evalueringskultur med videndeling på tværs af afdelingerne, der medfører bedre læringsmiljøer for børnene?
- ...

Evalueringen bruger vi som et værktøj til planlægningen af det fremadrettede arbejde. Vi evaluerer løbende vores praksis på vores personalemøder og stuemøder m.m. Her tages de emner/områder op vi arbejder med på det givne tidspunkt. Når vi evaluerer, ser vi både tilbage på, hvad gik godt og hvad gik mindre godt. Ud fra dette kan vi justere eller forandre noget helt, hvis det er det vi vurderer, vil være det bedste resultat. Ofte handler det om små forandringer.

Når vi evaluerer på, hvor det enkelte barn trives og udvikles, kigger vi først og fremmest på barnet og snakker med barnet. Det er det, der giver os det bedste indblik i, hvordan barnet har det. Vi supplerer dette med mere hårde data fra SUS, sprogvurderinger, udviklingsbeskrivelser, observationer m.v., i det omfang de enkelte elementer giver mening.

Vi evaluerer også med vores bestyrelser, spørger til råds eller justerer praksis i samarbejde med dem. Ligeledes evaluerer vi vores samarbejde med de enkelte forældre oftest, når vi holder forældresamtaler, men også løbende i det daglige samarbejde.

Herudover evaluerer og sparrer vi meget med hinanden i vores lederteam i vores Kløversamarbejde og i vores fælles ledergruppe i selveje regi. Dette er evaluering af ledelsesmæssig karakter. Her kan både være tale om bløde værdier, men også om data og fakta fra div. rapporter, hvor evalueringerne bliver direkte målbare.

Vores evalueringskultur har i alle sammenhænge fokus på, at vi udvikler bedst i fællesskab. Dette er vigtigt hvad enten der er personalet imellem, mellem ledelsen eller mellem forældrene og personalet.

